

LBRIS

We know
books

1884 - 1935

Panait Istrati

PANAIT ISTRATI

SCRIERI

Ediție în două volume

2

Ediție de Zamfir BĂLAN

Știința

CUPRINS

SCRIERI DIN AFARA CICLULUI „ADRIAN ZOGRAFI”

NERANȚULA

Prezentare	7
Neranțula	9
Partea întâi	12
Partea a doua	39
Partea a treia	64

CIULINII BĂRĂGANULUI

I	75
II	78
III	82
IV	87
V	91
VI	95
VII	99
VIII	102
IX	108
X	112
XI	116
XII	120
XIII	125
XIV	131

ȚAȚA MINCA

I. Vărsătura Siretului	135
II. S-a pierdut noatenul	141
III. Țața Minca se „greșise”	146

IV. La „Japșa Roșie”	151
V. Sima și bunăstarea lui	157
VI. Bărbat pe măsură	165
VII. Înecul	176
VIII. Răzbunarea lui Sima	185
IX. Retragerea apelor	190
X. Milostivul satului	194
XI. Descompunere	197
XII. Îndreptare	199

ÎNSEMĂRI DE CĂLĂTORIE

DUPĂ ȘAISPREZECE LUNI ÎN URSS

Spovedanie pentru învinși	203
În URSS	220
Despre călătorie	220
O întrebare	222
Plecarea lui Cristian Racovski Sebes	224
Proletari din toate țările! Uniți-vă!	226
La Sofiiskaia Naberejnaia	226
Pregătiri de sărbătoare și divagații de om singur	228
În jurul serbărilor celei de-a zecea aniversări	230
Octombrie Roșu	234
A doua zi după Octombrie Roșu	238
Un tovarăș de drum	240
La Atena	244
Întoarcere în patria proletariatului	247
De-a lungul orașelor și satelor, stepelor și mărilor, munților și fluviilor	249
Odessa	250
Crimeea	251
Ucraina	253
Moscova	253
Bekovo	255
Murmansk	256
Kem	258
RSSAM	258
Volga	260
Transcaucazia	268
Afacerea Rusakov sau URSS de azi	277
Concluzie pentru luptători	306

SCRIERI AUTOBIOGRAFICE

Din volumul TRECUT ȘI VIITOR

Trecut și viitor	309
Crezul meu	317
Primii pași spre luptă	320
I. La stăpân	320
II. Căpitan „Mavromati”	328
Cum am debutat eu	344

CONFESIUNI

Ultime cuvinte	354
Pentru a fi iubit pământul	363
Civilizație	374
Acum 11 ani la Saint-Malo	378
Pagini de carnet intim	382

PAGINI DE PUBLICISTICĂ

Regina hotel	392
Biserică și popi	393
Isprava dlui Iorga	395
Cum trăiește breasla servitorilor. Hotel „Popescu”, Lacu Sărat	395
Invențiile. Mașina de zburat și războiul	398
Note din Egipt	402
Prostituții condeiului	405
Excese de imaginație	407
O amintire banală. Pentru istoricul „Adevărului”	408
Tolstoism sau bolșevism?	411
Scrisoare deschisă domnului N. Iorga	412
Între patrie și umanitate. O întrebare dlui D. Nanu	418
Perspectivile mele în România. Între banchet și ciomăgeală	421
Între frumusețile artistice și liberarea omului	423
Un țăran de la Dunăre. O oră cu Panait Istrati, povestitor român, scriitor francez	425
Însemnări și reportaje ale unui vagabond al lumii. I. Oare se împlinesc visurile de altădată?	436
În vizită la Gorki	439
O oră cu Panait Istrati: întoarcerea din Rusia	442
Brăila...	449

Scrisoare deschisă oricui	453
Omul care nu aderă la nimic	457
A adera sau a nu adera	460
Scrisoare deschisă către Romain Rolland	464
Între democrație și dictatură, reflecții pe marginea conferinței dlui Pamfil Șeicaru	467
Scrisoare deschisă... către dreapta	469
Dictatură și democrație	476
Între comunism și fascism: testament politic al unui martor al timpului nostru	483

NOTE ȘI COMENTARII	489
--------------------------	-----

ÎN COLECȚIA „MOȘTENIRE” AU APĂRUT:

Petre V. ȘTEFĂNUCĂ. Folclor și tradiții populare. Ediție în 2 volume (1991)
Dimitrie RALET. Scrieri alese (1991)
Iacob NEGRUZZI. Scrieri alese. Ediție în 2 volume (1992)
Alexandru VLAHUȚĂ. Scrieri alese. Ediție în 2 volume (1992)
Ioan SLAVICI. Scrieri alese. Ediție în 2 volume (1993)
Ion NECULCE. Cronica copiată de Ioasaf Luca (1993)
Alexei MATEEVICI. Opere. Ediție în 2 volume (1993)
Constantin STAMATI. Scrieri (1993)
Barbu DELAVRANCEA. Opere alese. Ediție în 2 volume (1994)
Liviu REBREANU. Opere. Ediție în 2 volume (1994)
Octavian GOGA. Opere (1994)
Lucian BLAGA. Opere. Ediție în 2 volume (1995)
Vasile BOGREA. Opere alese (1998)
Petre V. ȘTEFĂNUCĂ. Scrieri. Datini și creații populare (2008, 2021)
Gheorghe V. MADAN. Scrieri. Ediție în 2 volume (2011)
Ion BUZDUGAN. Scrieri. Ediție în 2 volume (2014)
Dumitru C. MORUZI. Scrieri. Ediție în 2 volume (2014)
Leon DONICI. Scrieri. Ediție în 2 volume (2015)
Alec RUSSO. Opere (2015)
Ion Luca CARAGIALE. Opere. Ediție în 3 volume (2015)
Magda ISANOS. Scrieri (2016, 2017, 2020, 2021)
Constantin NEGRUZZI. Opere. Ediție în 2 volume (2017)
Dumitru IOV. Scrieri. Ediție în 2 volume (2017)
Andrei CIURUNGA. Scrieri (2018)
Nicolae BĂLCESCU. Opere. Ediție în 2 volume (2018)
Alexandru ROBOT. Scrieri. Poezie. Proză. Publicistică. Eseu (2018)
Alexandru ROBOT. Scrieri. Eseu. Publicistică. Cronici. Interviu (2019)
Alec DONICI. Opere. Fabule. Poezii. Traduceri (2019)
Dimitrie BOLINTINEANU. Scrieri. Ediție în 2 volume (2019)

NERANȚULA

PREZENTARE

Neranțula s-a născut într-un ceas de lumină caldă, într-un ceas de dans. Aș putea spune că Panait a scris *Neranțula* dansând. Faptul s-a petrecut într-o după-amiază, în „Subsolul prieteniei” (așa numesc eu subsolul prăvăliei lui Gheorghe Ionescu). Un subsol care se limpezește uneori cu o ciudată lumină „à la Rembrandt”, cu umbrele sale mai expresive decât lumina însăși...

Mâncasem și băusem bine, când tovarășii clipelor îndepărtate răsăriră în mintea fiecăruia. Am tăfăsuțit despre tot ce-am cunoscut și trăit în copilărie, dimineți pe malul mării, după-amiezi în jurul bisericilor, seri în fața casei.

Așa am ajuns la cântece. La cântecele mamelor noastre și la vechile dansuri *cantabile* pe care le dansau mamele noastre – mamele noastre din România și Grecia. Și astfel s-a trezit, în amintirea și pe buzele mele, *Neranțula*, cu zâmbetul și veselia ei. *Neranțula* este un cântec și un dans de pe țărmurile Greciei, din țara marinarilor cu inima deschisă și apucături simple.

În picioare, cu paharul în mână, pocnind din degete, ca mama mea Elena, am cântat și am dansat *Neranțula*.

Kala sto yialo

Kato sto perighiali...

Cântec și dans sunt o lume. Și amândouă reînvie o lume. Cântecul este miracolul care poartă în sine alte miracole. Și *Neranțula* este un cântec miraculos, ca un izvor.

În acea zi, pentru Panait miracolul fu reînvierea unei lumi, el însuși părănd un înviat. În picioare, cu o liniște aparentă pe fața în care se reflecta trecutul și în inimă cu o tulburare amară, el șoptea: Ce? Ce cânti? Cum ai spus? *Ne-ran-țu-la? Ne-ran-țu-la?*

Părea că se adresează fantomei propriiei sale copilării. Și, pe nesimțite, cântecul îi reapăru pe buze, începând să cânte și să danseze el însuși:

Neranțula fundoti

Neranțula mu condi...

Panait dădea viață unei lumi îndepărtate, dispărute. Ah, ce jucării suntem în mâinile marelui vis!

Era o clipă stranie.

– Dac-ai ști! Dac-ai ști! Tu îmi trezești o întreagă viață!...

Și Panait ne povesti anii petrecuți la Brăila, anii cutezătoarei și nesupusei *Neranțula*, în a cărei soartă sta scris să fie cântată de popor, ca o fică a valurilor – soră îndepărtată și simbolică a Afroditei –, dar până la urmă redată și ea mării. Triumfătoare și veselă, ea rășărea din spuma mării pentru a se înapoia în regatul valurilor, după ce va fi cunoscut mirajul luminii, ducând cu ea acolo ultima iluzie pe care deznădejdea o îngăduie muritorilor.

Am petrecut întreagă acea seară și multe altele în „Subsolul prieteniei” cântând *Neranțula*, în grecește. Asta, până în clipa când el a așternut pe hârtie, cu elanul unui dansator, povestea nefericitei și preafericitei fiice a Brăilei.

Neranțula lui Panait, joc al dragostei și al mării, este redată mării – apelor legendarului Bosfor – odată cu dragostea ucisă.

Cealaltă, *Neranțula* poporului, trăiește și va trăi veșnic, în ciuda războaielor și suferințelor care nimicesc zâmbetul și cântecele. Trăiește și va trăi în inima și pe buzele mamelor și fetelor de pe țărmurile grecești:

*Ea va trăi mereu.
Pe prundișurile
Insulelor trandafirii.
Mereu nesupusă,
Mereu sălbatică,
Cu gleznele-i
Atât de alb-strălucitoare,
Încât vederea lor
Trece ca un fulger pe deasupra mării
Și luminează lumea-ntreagă.*

Neranțula! Pentru ca Occidentul să te înțeleagă, trebuie ca el să te vadă și să te citească așa cum ai fost scrisă: ca un vechi și neprihănit dans de altădată. Panait te-a scris dansând. Și trebuie să fii citită, tot dansând.

Neranțula! Dintre toate odraslele lui Panait ești aceea care porți în tine o muzică bogată și firească, de o intensitate nemăsurat de adâncă. Ești muzică. Istrati și *Neranțula* sunt din acele spectacole pe care trebuie mai degrabă să le simți decât să încerci să le înțelegi și să le explici.

Ca un jucător nesocotit și robit patimii, Panait însuși își lăsa întotdeauna inima în voia sorții, fără să încerce să explice vreodată valoarea monedei sale, fără să știe dacă această monedă are preț la jocurile cunoscute în Occident, fie în cuvinte, fie în idei.

La fel și cu *Neranțula*: o mare și semnificativă parte din muzica ei este exprimată printr-un refren straniu și de nedescifrat, un refren care poate sugerează secretul, dar nu-l dezvăluie. Refren care ne întovărășește, după fiecare mișcare, în momentele cele mai patetice:

– Aman! More! Aman! Aman! *Neranțula!*

Pentru a ne dezvălui însăși inima omului și a ne arăta cum florile vieții se innegresc și cad la suflarea amară a suferinței.

– Aman! More!

Deși scrisă în franceză, Istrati își lasă aici gândirea și inima să vorbească în limba maternă, limba lumii de unde a purces. Și dacă pune partitura muzicii sale pe notele Occidentului, el păstrează cheia care-i gama unei alte lumi. Or, acest *Aman! More!* este una dintre cele mai frumoase chei ale *Neranțulei*, rapsodie a Copilăriei.

Dar toți cei care – bărbați și femei de pe tot pământul și din toate timpurile, în dragoste sau în ură, în sacrificiu sau martiriu, liberi sau între zidurile închisorilor, în ceasul nașterii sau al morții, în bucurie sau în durere –, toți cei care au simțit tragicul mister al vieții și care, adresându-se lui Dumnezeu sau oamenilor, părinților sau călăilor, au scos acest mare strigăt sfâșietor: „Fraților! Fraților! Milă! Milă! Din dragoste pentru viața fraților! Ajutor! Ajutor! Gândiți-vă la frăția noastră! Veniți! Am suferit prea mult! Destul! Destul! Destul!”, ei bine, toți aceștia trebuie să simtă că *Aman* – cântat de Istrati în momentele cele mai hotărâtoare și mai haine ale vieților tovarășilor și fraților săi – nu e decât strigătul nostru în fața sorții, soartă care atărnă deasupra dumnezeilor și a oamenilor.

Apostolis Monastirioty

NERANȚULA

E mult de când am petrecut în Alexandria Egiptului câteva ierni însorite. Și dacă amintirile acelor timpuri nu sunt prea vesele, cum aş putea totuși să nu mă las cuprins de ele, cum să nu mă înflăcărez de acele clipe rare care răstoarnă cazanul cu amărăciuni ale vieții noastre, umplându-ne de bucurii în stare să ne fărâme inima?

Da, am cunoscut atare clipe, în ciuda vieții mele trudite.

Mi le da soarele iernatic al Alexandriei, soarele ei și dorința mea de-a trăi, acceptam feliile mari de amărăciune pe care soarta mi le oferea pe aceeași tavă.

Le acceptam, deoarece presimțeam că viața refuză tot platoul celor care întind mâna ca să apuce numai soarele.

Soarta îmi hărăzea puține ceasuri de lumină, în schimbul unei zile de trudă, fără plăcere, dar forțam particica de fericire, mărimd cu știință feliile de amărăciune. Mă lipseam de atâtea lucruri necesare vieții, numai să-mi satur mai bine ochii de lumina ce se revărsa, de cerul care te zăpăcea, de Mediterana ce-și lua zborul.

Pe scurt, eram un muncitor rău. Păraseam lucrul fără motiv, îndată ce o muscă mă săcăia cu puterea ei de a-și apropia soarele. Atunci plecam tare mâhnit de această slăbiciune, pe care oamenii sunt bucuroși s-o pedepsească...

Plecam plin de libertate și golit de speranță.

Picioarele, ele însele grele de atâtea fericire scump plătită, mă duceau totdeauna spre marginea Alexandriei, la Ramleh, de unde palmierii africani își contemplă, pe deasupra Mediteranei, frații înșiruiți pe Coastele de Azur, pe Ramleh-urile europene. Aceeași mare îi mângăie sau îi bruftuluiește. Dar nic cum îl știm, soarele îi scaldă în aceleași raze puternice.

La Ramleh se află clădiri luxoase, ca în orice ținut minunat unde bogații vor să fie singuri, ca să-și mistuie singuri costeliva lor bucurie. Doamne, văzându-i cât de jalnic se plecteau pe terase, sorbindu-și odiosul lor Nimic, pricepui de ce viața era atât de aspră, în nerecunoștința ei, cu un pârlit ca mine.

LIBRIS
Și astfel, eu, săracul, îndrăznii să mă apropii de terasele ticsite cu bogătași, de acele locante unde narghileaua și cafeaua – fermecătoarele mele vicii – se plăteau la prețuri prea scumpe pentru pungă mea. Dar nimic din tot ce mi-am dorit în viață nu mi-a fost peste putință; mi-am plătit adesea bucuriile cu sânge, monedă pe care băncile nu o cunosc, și nu voi regreta niciodată, deoarece aceste băi de lumină m-au ajutat să îndur întunericul existenței mele.

Pentru o cafea și o narghilea, la Ramleh-ul Alexandriei sau pe marile cheiuri ale Smirnei, pentru un ceas de visare care însemna toată viața mea de-o zi, adesea de-o săptămână, am făcut totdeauna ca acel român de treabă din cântecul popular:

*Am dat, lângă mândra mea de-o seară,
Toată truda mea de-o vară.*

Da, am dat... Ca să ai mult, trebuie să dai mult.

Asta vine de la sine, fără efort. Dar nu despre asta e vorba aici.

* * *

Nu poți iubi lumina, fără să iubești în același timp oamenii. Nu pe toți. Nimeni nu-i iubește pe toți și nici Iisus nu i-a iubit prostește.

Iubim doar ce ni se aseamănă în felurite privințe. Iubim dorințele noastre.

Într-o după-amiază, la Ramleh, pe o terasă înțesată de-o sclifosită puiță omenească, am văzut un om. Și el pe mine. Îndată știui ce căuta acolo, la ce se uita, ce simțea. La rândul său, și el știu la fel despre mine, ba încă și mai abitir. Am ghicit în privirile noastre sincere nuanța dorințelor noastre, minunea asemănărilor noastre.

Acest lucru nu se întâmplă totdeauna. Adesea, cântărind oamenii, m-am înșelat pe jumătate, niciodată în întregime. Dar cu cât mă înșel mai mult, cu atât merită să mă înșel astfel, deoarece aici nu e vorba decât de *viața frumoasă, sănătoasă ca apa de izvor și puternică, la fel ca fulgerul*.

Iubesc omul, când poartă în sine, încă de la naștere, dragostea pentru prietenie. Iubesc femeia, când sângele îi este aprins de patima cărnii. Mă dăruiesc lor cu frenezie, fără să mă tocmesc. Asta costă scump, dar niciodată dezamăgirile îndurate n-au fost și nu vor fi în stare să micșoreze suma dorințelor mele.

Îmi caut pretutindeni norocul, cu furia cartoforului. Joc totdeauna larg, deoarece nu pot suferi zgârcenia. Dacă mă înșel, nu pierd nimic; celălalt e-n pagubă. Nu pierzi nimic, când te dăruiești în întregime. Altminteri, ar însemna să poți spune despre soare că-și sleiește forțele, când se dăruiește

fără cruțare și fără alegere. Și cu atât mai rău pentru ghețari, care totuși se topesc ei înșiși! Dar când câștig, pun mâna pe-o comoară! Vorbesc despre sentimentul prieteniei, deoarece, vai, pasiunea cărnii este ca fulgerul: puternică, dar nu ține mult.

Iată cum este alcătuit lutul meu și ceea ce iubește. Nu-s nemulțumit din cauza asta. Marii mei prieteni, nici atât. Și în acea zi, la Ramleh, Marco – pe care l-am înțeles și m-a înțeles mai iute decât a trebuit să ne furăm narghilele –, Marco a fost, poate, cel mai fericit dintre toți.

Fermecătoarea secătură încearcă totuși să se apere. Știa bine că ar fi de prisos, deoarece, la ființele sensibile, nevoia de-a iubi și a se mărturisi este mai puternică decât simțul pudorii, care te silește să-ți ascunzi urmele loviturilor. Totuși, el ținu să-mi dovedească reținerea sa de om de lume, acest „sărman om de lume”, care se hrănește cu iarbă, bea apă, iubește ca un vierme și își ascunde cele mai mici zgârieturi! Și în după-amiaza acelei întâlniri de neuitat, Marco mă părăsi, în mod grav, fără un semn încurajator, plecând de acolo.

Ca un om de lume.

Căinele său lup, de o veselie năvalnică, îl sâcăia: voia să-i arunce o pietricică, și cât mai departe. Marco, visător, cu mâinile împreunate la spate, puțin adus, mergea pe plajă, fără să răspundă dragostei celui mai bun prieten al său. Această nepăsare nu mă păcăli. Îl urmai multă vreme, de la oarecare depărtare, întipăririndu-mi trăsăturile frumosului său chip de prieten, pe care trebuia să mi-l apropii. Și, într-o zi, am făcut-o. Cum? Asta nu se învață.

Și acum, uitați-vă. Nu va mai fi vorba aici despre mine. Ascultați o poveste, petrecută în colțuri de pământ, pe care cei mai mulți dintre voi nu le cunoașteți.

Este povestea istorisită de omul pe care l-am descoperit pe o terasă la Ramleh-ul Alexandriei, un om pe care-l iubeam fără să știu pentru ce și care mi-a sfâșiat adesea inima cu acest cântec grecesc, sprintar, a cărui primă strofă ar putea fi tradusă cam așa:

*Pe țărmul mării, pe prundiș,
Neranțula fundoti!
O fecioară își clătea fusta,
Neranțula fundoti!*

Să tot fi avut șaisprezece ani, când tata cumpără o casuță, pe ulița evreiască, la Brăila. Ne mutarăm numaidecât. Știam că nu vom sta mult acolo, deoarece tata – ca de obicei – nu cumpăra decât case dărăpănate, pe care le meremetisea și le vindea din nou primului amator. În fond, asta-i era meseria, destul de bănoasă. Acea a mamei, deloc obositoare, consta în a-și sprijini bărbatul în nesfârșitele sale pălăvrăgeli de afaceri, în timp ce o slujnică se ocupa de gospodărie, ciorovăindu-se cu lucrătorii care cârpeau șandramaua.

În ce mă privește, aveam datoria să alerg la cârciuma din colț, să iau cafele cu vin pentru părinți și cumpărătorii lor, care beau laolaltă, sporovăind despre „casă de vândut”, „casă de cumpărat”. Asta mă plictisea de moarte. Ca să mă distrez, aruncam tencuiala în sosurile servitoarei noastre și sare în ipsosul zidarilor. Toată lumea se supăra și se mai schimba kalimera. Îmi mai plăcea să mă joc cu marile mele zmeie pe străzi, în capul gol, cu cămașa descheiată, în bătaia vântului și mereu singur. Da, singur, deși nu eram nici fricos, nici sălbatic; mă temeam însă de pietrele azvârlite de ștregari, mai ales din ziua când una mă lovi în cap, găurindu-mi-l.

Iată de ce, mutați proaspăt în mahalaua ovreiască, mă ținui la distanță de băieții din cartier. Aceștia, deși „copii de ovrei” – ceea ce însemna: sfioși, deloc primejdioși –, ofereau o mie de ocazii ca să le spargă capul; știindu-i fără curaj, micii românași de prin împrejurimi nu șovăiau să vină ca să-i bată, la ei acasă. Cu sânul și buzunarele doldora de pietre invadau strada și, de dimineață până seara, zburau „proiectilele” în ambele direcții. Uneori, pietrele zburau peste garduri, în curțile oamenilor.

Așa că, vrând-nevrând, mă lipsii deocamdată de plăcerea – foarte gustată cu prilejul schimbării locuinței – de-a hoinări pe uliță, ca să cercețez locurile, ca să cunosc oameni și obiceiuri noi. În schimb, o preocupare neașteptată se oferă de la sine setei mele de-a iubi.

La mahala, curțile sunt despărțite prin garduri din șipci vechi. Poți vedea tot ce se petrece la vecini. Și cum pe-aici lumea e foarte curioasă și nu prea politicoasă, fiecare se uita cât avea poftă. Ceea ce făcui chiar eu însumi, după pilda celor mari, care nu se sfiau să se scuie în obraz, ori de câte ori aveau prilejul și să-și arate dindărătul gol printre șipcile gardului.

Eu, unul, n-aveam nimic de arătat și nici de scuipat pe cineva. Dimpotrivă, în curtea din dreapta, aveam plăcerea să văd în fiecare zi o fetișcană de paisprezece-cincisprezece ani, care se mișca întocmai ca un pește în apa râului, necatadixind să priceapă că aveam poftă să fac la fel. Dar era fată și, ca și căteaua care nu se teme de mușcătura câinelui, nu se temea de pietrele

băieților. (Copilul, când devine bărbat, își pierde până și această omenie și lovește femeia însărcinată.)

Oacheșă și cu păr bogat, semăna cu o țigancă. Coada mare, împletită îngrijit. Fața – ovală, foarte serioasă, cu ochi pătrunzători și buze cărnoase – era întotdeauna curată, ca și mâinile și picioarele.

De altfel, n-avea de-a face decât cu apa. Cu brațele împovărate de două găleți din tablă, făcea naveta – încă din zori – între pompa cartierului și casele pe care le aproviziona, pe o para „rândul”, cu condiția să fie „pline ochi”. Ca să prididească și să n-o stânjenească la mers, atârna gălețile de-o cobiliță, care o îndoia sub greutatea ei.

Oricum, corvoada asta trebuie să fi fost istovitoare, de vreme ce o vedeam adesea cu fața crispată, gura strâmbă, buza de jos atârându-i, lac de sudoare, dar niciodată tristă, niciodată copleșită; veselă îndată ce-și pune jos povara, gata de zburdălnicie. Nu era vorba de zburdălnicia neroadă cu ștregărițele din mahala, ci, singură în curte, cu niște cățeluși frumoși pe care-i ferchezuia, îi gătea cu nenumărate panglicuțe și-i dezmierda neconținut. Sau când se sătura de cățeluși și n-avea curse de făcut, o pornea haihui. Ceasuri întregi n-o mai vedeam. La înapoiere, cu fața scăldată de fericire, înșfăca gălețile și alerga la corvoada zilnică. Terminând-o, se tolănea la umbra unui dud, unde reîncepea găteala cățelușilor, cu risipă de îngrijiri și duiosia unei adevărate mame.

În jurul ei, nimeni. Nimeni care s-o țină din scurt. Nici părinți, nici strigăte, nici înjurături. Numai cereri de apă, din toate părțile.

Umbrele nopții o înghițeau, laolaltă cu micuțele animale, într-un susur de mângâiere și de îmbiere la odihnă.

Dimineața o găsea mătăhăind sub povara cobiliței, cu brațele și gâtul încordate, cu pumnii strângând toarta găleților, la capetele cobiliței. Buza îi tremura puțin. Apoi, iarăși câinii, disparițiile neașteptate, întoarcerile acasă radiind de fericire.

Văzui toate acestea, într-o vară, la începutul vacanței mari.

– Mamă, cine-i fetița care cară apă?

– O orfană.

– Cum o cheamă?

– Nu știu. Nimeni nu poate spune. I se zice Sacagița.

O orfană... Pripășită de un an, Dumnezeu știe de unde... Care n-a vrut niciodată să spună cum o cheamă și nici cine-i sunt părinții. Pe care Stana, bătrâna proprietăreasă, o culesese de pe drumuri și căreia lumea îi zicea sacagița.

.....

Cam asta-i tot ce ştia „lumea” despre această fetiţă. Şi îndată ce „lumea” îşi potoli curiozitatea-i nesătulă, botează pe nepoftită cu numele de *sacagiţă*, îi întoarse spatele şi-şi văzu de socotelile ei, socoteli de agonisit, de îmbuibare, de „case de vânzare” şi „case de cumpărat”.

Sărmana *lume!*... Şi tu, sărmane *om de lume!*... Cât vă plâng!... Vă întâlniţi în drumul vostru cu o făptură omenească, având fâlcile încheşate de viforniţa vieţii, şi, în loc să-i dovediţi căldura voastră, marea voastră omenie, o întrebaţi în fugă: „Ia să ne spui, necunoscutule, cât ai clipi din ochi, cine eşti, de unde vii, ce părere ai despre noi şi ce ai de gând să faci în mijlocul nostru?”

Şi nenorocitul se uită la voi, incapabil să-şi descleşteze fâlcile pentru a vă răspunde sau măcar să vă scuiepe în faţă. Şi, grăbiţi cum sunteţi, îi întoarceţi spatele, îi atârnaţi o poreclă, ca pe-o tinichea găurită de coada unui câine, şi o ştergeţi la treburile voastre. O ştergeţi: tu, sărmană *lume!*... şi, de asemenea, tu, sărmane *om de lume!*...

Cât vă plâng...

* * *

Într-o zi, pe când mă apropiam sfios de gard, micuţa singuratică îmi spune deodată, spre marea mea uimire:

– De ce te joci numai în curte?

Ah, câtă plăcere îmi făcu acest semn de prietenie! Inima îmi bătu cu putere. Îmi simţii obraji în flăcări. Nu putui să scot o vorbă. Coborâi privirea.

Sta dreaptă, de cealaltă parte a gardului, mângâindu-şi căţeluşul drag – Leu – pe care-l strângea la piept, şoptind întruna, melodios:

– ...De ce? De ce?... *Marco!*...

Tresării, bolborosind:

– Ştii deci că mă cheamă *Marco?*

– Am auzit strigându-te astfel...

Sforţându-mă, izbutii s-o privesc în faţă şi s-o întreb:

– Dar pe tine cum te cheamă?

Îmi răspunse, simplu:

– *Sacagiţa.*

Simţii un cuţit în inimă. Îi întorsei spatele şi fugii ca să plâng.

Va-să-zică, ea se împăca liniştită cu cumplita poreclă de *sacagiţă!* Cu acest nume era chemat cel mai frumos tovarăş din copilăria mea!

– Şi ce-i cu asta? Îmi spuse a doua zi, după ce îi mărturisisem revolta, scârba mea. Ce-i cu asta? *Eşti ceea ce eşti!*...

Apoi, îmblânzindu-şi glasul:

– ...Sunt, oare, pentru tine, o *sacagiţă?*

Pentru mine!... Oh! Pentru mine!... Nu! Nu! Smulsei o şipcă din gard, mă strecurai prin spărtură şi o strivii în braţe.

Avea carnea tare ca piatra. Un parfum necunoscut până atunci – parfulm cărni iubite – îmi pătrunse în sânge.

Era ca mireasma unui fruct exotic pe care-l guşti întâia dată.

O părăsi îndată şi trecui în curtea noastră. De acolo, ne-am privit cinstit în ochi. Ai ei erau mari, deschişi şi, ai fi putut spune, miraţi. Faţa ei, împietrită, liniştită, golită de orice emoţie. Eu... eu abia îmi trăgeam sufletul.

În jurul nostru, pustiu. Uliţa, de asemeni, pustie.

Totul se petrecea într-o după-amiază înăbuşitoare de august, când trantorii mahalalelor dorm, cu toţii, după ce-au gonit muştele şi-au lăsat perdelele.

În săptămâna următoare, se ivi o împrejurare care mă ajută să câştig inima prietenei mele.

Dimineată. Ea trebuia voiniceşte, de la un cap la celălalt al mahalalei, cărând apă la clienţi. În acest timp, mă jucam cu zmeul în uliţă, dar foarte aproape de poarta noastră. Zmeul plutea în înaltul cerului. Îi „dădusem” toată sfoara de pe ghem, ca să-l încerc la zbor mare. Nu vedeam, nu auzeam nimic. Mă sileam să „prind” părţile bune şi cele slabe ale jucăriei mele, când un strigăt îndepărtat mă-nfioră: era glasul prietenei mele.

La capătul de sus al uliţei ea îşi aruncase găleţile, bătea din palme, urla şi alerga spre mine, cât o ţineau picioarele, ca scoasă din minţi, făcându-mi semn. Mă uitai îndărăt şi văzui o trăsură cu doi cai, apropiindu-se, în goana mare, în timp ce în mijlocul drumului ursuleţul Leu îşi scărpină liniştit o urechiuşă, nepăsător de primejdie.

O clipă de şovăire şi prietena mea şi-ar fi văzut strivit câinele atât de iubit.

Lăsai zmeul, care se prăvăli din nori, mă repezii şi smulsei căţelul de sub copitele cailor; dar trăsura mă izbi şi căzui leşinat.

La trezire, lume multă în jurul meu. Îmi frecau cu spirt coastele strivite. Se văicăreau.

Apoi, după ce lumea plecă la treburile ei, izbutii să merg singur până la gard.

Prietena mă aştepta cu Leu în braţe. Mi-l trecu prin spărtură. Luându-l, mă speriai de faţa chinuită a micuţei mele.

– De ce eşti atât de palidă? îi spusei.

– Ți-l dăruiesc, rosti ea, sugrumată. O să ştii să iubeşti un lucru ca ăsta?

– Da, mult.

– Şi ce eşti în stare să faci pentru ceea ce iubeşti?

– Totul!